

Litteratursociologi

Anmeldelse

af Leif Emerek

Litteratursociologi. En antologi. Redigeret af Erland Munch-Petersen. 1989. 205 sider. ISBN 87-552-1693. Kr. 218,00 (incl. moms). Bibliotekscentralens Forlag.

Hvad er litteratursociologi? - og hvad er det på en biblioteksskole? Når det kan forekomme vanskeligt at svare på den slags spørgsmål, så skyldes det, at svaret forventes at bevæge sig ud over ja-ja- og nej-nej-niveauet. Den umiddelbare reaktion på spørgsmålet er en intens stirren på den formastelige spørger, der mystificeres af standardreplikken: det er sandelig et godt spørgsmål. Den slags konstateringer er som regel udtryk for noget der ligner afmagt og monumentan intellektuel tomhed.

Men nu er det heldigvis sådan, at det ikke er hver dag katastrofen i form af ubehagelige spørgsmål indtræffer. Skulle det imidlertid ske så er hjælpen nær: der foreligger nu en bog med den forjættende titel: **Litteratursociologi.**

Den er ifølge redaktøren Erland Munch-Petersens forord en markering af, at litteratursociologien stadigvæk er levende, en præcisering af, hvor

litteratursociologien står nu. Endelig er den en **nordisk lærebog**, der introducerer litteratursociologien på et postgymnasialt niveau.

Så er spørgsmålet blot, om bogen kan medvirke til at tilfredsstille impertinente spørgeres nysgerrighed ud i litteratursociologiens mysterier.

Dens 14 bidragydere arbejder for flestes vedkommende med i meget vid betydning bevidsthedssociologiske problemstillinger - enten på et universitet eller en på en af de nordiske biblioteksskoler.

Bogen består af to dele. I den først del giver forfatterne en introduktion til de **litterære systemer** i Norden og til nogle af de problemfelter, der knytter sig hertil.

Lars Furuland bidrager med et stort essay om litteratur og samfund. Niels D. Lund, Ingeborg Westerheim, Sigrún Klara Hannesdóttir, Åke Danielsson, Leena Teinul og Ringa Sandelin skriver om de litterære systemer i Danmark, Norge, Island, Sverige og Finland.

I bogens anden del er spektret emnemæssigt noget mere broget: Jens Thorhauge skriver om formidlingsproblemer, Claus Secher om nogle historiske forskydninger i kvalitetsbegrebet i bibliotekernes materialevalg, Steffen Knak-Nielsen om billedmedier og skriftmedier, Jon Smidt om receptionsteori, Katarina Eskola om mandlige og kvindelige forfattere, Erland Munch-Petersen om oversættelseslitteratur, Idar Stegane om den nynorske litterære institution og endelig afslutter Hans Hertel med et større essay om litteraturen i multi-mediesamfundet.

Som denne oversigt over bogens indhold antyder, så er der tale om en **mangfoldighed** af indfaldsvinkler til besvarelse af spørgsmålet om, hvad litteratursociologi er.

Måske er det også det, der er bogens problem: midt i mangfoldigheden og pluralismen mangler den et organiserende synspunkt. Det kan der vel gøres krav på, når en bog tilbyder sig selv som lærebog.

De fem artikler om bogmarkederne i Norden introducerer konkrete og principielle forhold i de litterære systemer - alle artiklerne er disponeret på samme måde: forfatterne, forlagene, boghandelen, biblioteket, modtagelsen og publikum. Bidragene udmærker sig ved at være meget informative og sobert **beskrivende**: de slipper alle sammen uden om at rejse problemer af fx. værdimæssig karakter, ligesom sammenhængende analyser af mekanismerne i det litterære system og disse mekanismers betydning for bibliotekerne ikke ligefrem er iøjnefaldende. Undtagelsen er Åke Danielssons artikel, hvor afsnittet om bibliotekerne tager noget interessant op, nemlig forholdet mellem udgivelser, indkøb og udlån (se p. 90). Dér antydes ikke bare en litteratursociologisk problemstilling, som berører kulturelle præferencer hos læserne, men også et spændende og aktuelt bibliotekssociologisk problem, der angår bibliotekernes rolle i den kulturelle offentlighed. Ud fra nogle andre synsvinkler end det litterære systems tages disse problemer op af Jens Thorhauge og Claus Secher - herom i det følgende.

Men det ville have været spændende om sådanne typer af problemer var taget op i de artikler, hvor indfaldsvinklen er knyttet til forståelsen af litteratursociologien som systembeskrivelse:

folkebibliotekerne har haft en central placering i forbindelse med produktion og reproduktion af kulturel smag. Har det stadig denne position eller er det marginaliseret af medieudviklingen. Hvordan ser situationen ud i de forskellige nordiske lande. Hvad har fx. den særlige indkøbsordning, som eksisterer i Norge, hvor der indkøbes 1000 eksemplarer af hver ny norsk skønlitterær bog, betydet for den litterære klima og for folkebibliotekernes rolle i litteraturformidlingen - har det givet et bedre forsvar mod massemediernes angreb. I Norge er bøger ligeledes fritaget for moms - har dette forhold haft nogen kulturpolitisk konsekvens, og har det svenske system med fri prisdannelse på bøger betydet noget som helst for det litterære miljø?

I stedet for at få belyst sådanne problemstillinger får vi fem næsten identiske essays. De nordiske litterære systemer kunne med fordel have været behandlet i en artikel. Den tiloversblevne plads kunne så have været reserveret en analyse af de værdimæssige sider af systemerne. Det er ikke utænkeligt, at der kan lokkes nogle **kvalitative** forskelle vedrørende værdimæssige forhold, der styrer fx. materialevalget i de enkelte nordiske lande: hvad har kvalitet, og hvad har det ikke? Det kunne have koblet mellem litteratursociologien i almindelighed på den ene side og materialevalgets sociologi på den anden.

En tilnærmelse til denne type af problemstilling: **hvad er det egentlig for mekanismer og værdier i det litterære system, der betinger materialevalget i folkebiblioteket - findes i Jens Thorhagues, Claus Sechers og Erland Munch-Petersens artikler.**

Erland Munch-Petersen går historisk til værks og beskriver i et veloplagt essay oversættelseslitteraturens, dvs. den populære litteraturens, institutionelle skæbne:

Den store brede oversættelseslitteratur er en rodløs vandrer mellem folkene og uden den høje ideale lodighed, Goethe taler om. Den har en tilbøjelighed til at blive glemt. (p. 152).

Den glemmes i forestillingerne om den nationale litterære konvention og i den universelle verdenslitteratur. Pointen er så den ikke uvæsentlige, at glemsheden findes hos de litterære smagsdannere

og ikke hos den almindelige læser, der ikke skelner mellem på den ene side national-/verdenslitteratur og populær oversættelseslitteratur på den anden side. Dertil kommer i artiklen en beskrivelse af, hvorledes publikums præferencer mht. oversættelseslitteraturens sproglige oprindelse skrifter fra tysk omkring århundredskiftet - altså omkring år 1800 - til fransk, som dominerer en kort årrække i midten af forrige århundrede, hvor engelsk tager over som det sprog, hvorfra der oversættes mest - en situation der er uændret til i dag.

Endvidere spores den populære oversættelseslitteraturs efterliv, og der gøres opmærksom på, hvorledes den bearbejdes og pædagogiseres i oversættelsessammenhængen, fx. kan erotiske træk sløres, eller de forkortes og forvises til barnekammeret. Dette er fx. overgået Coopers læderstrømperomaner.

Det vigtige og tankevækkende ved Erland Munch-Petersens artikel er det historiske greb om en højst aktuell problemstilling, hvis perspektiver artiklen desværre forsømmer: de satans læsere gider ikke følge de kanons, som de kulturelle smagscentre til enhver tid definerer. Langt ind i vort eget århundrede rasede Bibliotekstilsynet mod sognebogssamlingernes underlødige karakter. Og det moderne folkebiblioteks materialevalg har på den ene side været orienteret mod dannelseskulturens værdisæt, og på den anden har de altid været presset af et krav om underholdningslitteratur. Det dilemma er blevet skærpet i de sidste 10 år.

Jon Smidt gennemgår i sin artikel 'Blir teksten til i lesingen. Om receptionsteori' teoretiske problemstillinger i forbindelse med tilegnelsen af skønlitteratur: problemet er: hvad er meningen. Den er selvfølgelig altid god nok, men spørgsmålet er, hvor den gemmer sig, er det i teksten selv - dette er den klassiske litteraturvidenskabs udgangspunkt - og dermed kan spørgsmålet besvares inden for de rammer, som den videnskabelige tradition definerer. Eller ligger den i selve læseakten, hvor læseren kan præstere hvilken som helst tyding af teksten. Eller sagt på en anden måde: enhver litterær tekst kan nu læses som Fanden læser Bibelen. Den traditionelle forestilling om en kumulativ læsning, dvs. læsning der er betinget af vekselvirkningen mellem tolkningstradition, individualitet og socialitet, står

over for et uendeligt antal mulige betydninger, der installeres i teksten som en ren subjektiv dimension.

Jon Smidt finder, at læsningen har karakter af både at være en social handling og en individuel akt - altså en mellemporportional mellem de to yderpunkter, der ridses op ovenfor: det vil sige, at både den rigide traditionsforankrede tolkning og den alt for løsslupne postmoderne subjektivismen relativiseres.

Artiklen antyder (p. 139), at denne relativisering kan give problemer for de klassiske litteraturformidlere som litteraturlærere og bibliotekarer, som ikke kan orientere sig mod entydige og selvfølgelig kanons.

Det ville have været spændende, hvis Jon Smidt havde fulgt konsekvenserne lidt mere til dørs: betyder det nemlig, at det traditionelle skel mellem 'høj' og 'lav' kultur udviskes. Hvis det er tilfældet, hvad kommer det så til at betyde for folkebibliotekets materialevalg. Betyder det endvidere, at alle behov er lige-gyldige. Er der tale om virkeligt kulturelt demokrati eller om modeorienteret værdirelativisme. Det er nogle af de spørgsmål, der rejser sig ved læsningen af artiklen - men måske kun for den læser, der selv er **indforstået** med artiklens problemstillinger. Det er en god introduktion, men perspektiverne er for **implicite**.

Jens Thorhauge tager for så vidt stilling til mere konkrete og perspektivrige problemer i sin artikel 'Luk op for skønlitteraturen. Om formidling i folkebiblioteker'. Udgangspunktet er, at skønlitteratur byder på **oplevelse og erfaringsbearbejdning** til læseren. Dette særkende er det bibliotekarernes opgave at formidle. Artiklen beskæftiger sig med, hvorledes det kan ske i et moderne folkebibliotekssystem. Den gennemgår en række muligheder og eksempler, der har med formidling at gøre: opstilling af skønlitteratur - genreopstilling vs den klassiske alfabetiske opstilling - emneopstilling, hvor bl. a. fag- og skønlitteratur kan integreres. Endvidere omtales det tredelte bibliotek, litteraturlister, arrangementer og book-talks. Artiklen afsluttes med nogle betragtninger om holdninger, etik, problemer og dilemmaer i formidlingen. Især forholdet mellem neutralitet/stillen til rådighed vs holdning diskuteres. Pointen i essayet er så, at de formidlingsmetoder, der gennemgås, i særlig grad er 'baserede på engagement og stillingtagen' (p. 110).

Det gode ved artiklen er dens meget konkrete behandling af formidlingsproblematikken, som er en væsentlig side af arbejdet i folkebiblioteket - og det er i den konkrete formidlingssituation, der mest synligt skabes en sammenhæng mellem **de individuelle personlige kvalifikationer og de professionelle**. Netop når talen går på etik, engagement og holdning så kunne det have været interessant med nogle mere **principielle og teoretiske** perspektiver på forholdet mellem det personlige og det professionelle, for det er i den sammenhæng spørgsmålene om engagementets og holdningens karakter kan rejses: hvad er det for holdninger og engagementer, der skal synliggøres og i forhold til hvilke mennesker. Hvor går grænsen mellem engagementet og formynderiet. Er stillingtagen til værdimæssige forhold, når det kommer til regnskabet, egentlig kun et forståeligt bibliotekarisk behov for at få noget mening ud af arbejdet - eller ligger der i arbejdets 'natur' indbygget 'et pædagogisk kald'. Pointen er nemlig her: hvad slags arbejde er det bibliotekariske arbejde. **Hvor slutter lønarbejdet, og hvor begynder kaldet**. Det må endvidere være en pointe, at ingen formidlingsformer automatisk implicerer engagement og holdning. Derfor forekommer artiklens konklusioner mere common sense agtige og moralske, end de formentlig er tænkt.

Dernæst er det vel også vovet at løsrive formidlingsforestillinger fra materialevalget - for det er her formidlingen begynder, og det er der, de tunge problemer ligger, hvordan skal et folkebiblioteks samlinger fremtræde: skal de være normstyrede eller behovsstyrede. Hvad er det for kulturinterpretationer, samlingerne skal signalere. Her rejses så en kæde af problemer omkring den **historiske og sociale kontekst** bibliotekerne arbejder i - og i denne kontekst er **produktions- og receptionsbetingelserne** for det kulturelle arbejde i alle dets aspekter vigtige.

Det siger sig selv at en enkelt artikel ikke kan afhandle alle problemer, der er knyttet til formidlingen i bibliotekerne, men **nogle principielle og teoretiske** perspektiver, kan vel forventes i forbindelse med et så vigtigt emne.

Claus Sechers artikel 'Fra danneskultur til postmodernitet' behandler **historisk og teoretisk** på en overbevisende måde folkebibliotekernes

skiftende forhold til litterær kvalitet. Hovedaktørerne i historien er Højholt/Klingenberg, de yngre bibliotekarer omkring 'Biblioteksdebat' og det postmoderne samfund. Det er en forfaldshistorie: fra høj kvalitet til lav - i bedste fald er der tale om et kompromis mellem de to kulturelle niveauer. Essayet er krystalklart i sin redegørelse for de historiske ændringer, der har fundet sted gennem de sidste 30 år.

Claus Sechers afsluttende bemærkninger og refleksioner over de aktuelle vilkår, som folkebibliotekerne må se i øjnene, giver imidlertid anledning til nogle kommentarer. Fremstillingen pointerer, at et af de ny vilkår for arbejdet består i, at der ikke mere findes et uantasteligt og autoritativt kulturelt center - men mange forskellige. Det betyder:

Bibliotekernes rolle i et postmoderne samfund med flere forskellige litterære kulturer og med færre penge til at købe for er mere end vanskelig..... Alligevel tror jeg ikke, der er nogen vej uden om at satse på kvalitet, forstået som det bedste, det mest fantasifulde og det mest engagerende inden for de forskellige litterære genrer og typer.... Hvis biblioteket ikke satses på dets opgave som litterær hukommelse, og som et sted, hvor man kan hente oplevelser, som man ikke ventede, så har det i det lange løb ingen opgave. ... Allervigtigst er det selvfølgelig at det en dag går op for vore politikere, at bibliotekerne er et uundværligt led i en kvalitetsorienteret litteratur-politik (p. 121).

Når artiklen på den ene side viser, hvorledes det klassiske kvalitetsbegreb er ved at opløses - det mere korrekte ville vel være at sige, at det er under forvandling - så kan det på den anden side være svært umiddelbart at begribe, hvorledes det er muligt at fastholde et kvalitetsbegreb, der ligner Klingberg-Nielsens, der trods divergenserne til Højholts litteratursyn ligger inden for den dannelseslitterære kanon.

Hvorfra stammer forestillingerne om biblioteket rolle som 'litterær hukommelse' - og er det endvidere ikke sådan, at folkebibliotekerne har mistet sine nationale funktioner som bærere af en solid oplysningstradition -bl.a. på grund af den økonomiske bloktilskudsordning. Og hvordan kan politikerne rette

op på nogle forandringer, som i følge Claus Secher selv er forårsaget af et substantielt 'kulturskred' (p. 119). Hvordan kan historien skrues tilbage og af hvem. Politikere er i stand til meget - men dette magter de næppe.

Problemet er jo reelt, at de forandringer og skred, der beskrives ikke bare rummer **værdiopløsning og værdirelativisme men også en værdimæssig demokratisering** - og den betyder, at behov, der før blev afvist, nu gør krav på at være **legitime og myndige**. Den situation stiller nogle radikale krav til diskussionen af kvalitet: hvilken af de mange subkulturer skal have lov til at sætte normerne - det ny mellemlag med favoritter som Weldon, Allende, French, Cardinal, Thorup eller Barbara Cartlands mange, mange læsere?

Artiklen diagnostiserer problemerne i deres tilblivelse og deres **samtidighed**, men prøver at løse dem **usamtidigt**.

To essays skiller sig ved deres omfang ud fra de øvrige bidrag i bogen. Disse 'normalbidrag' har hver især et omfang på ca. 11 sider, hvorimod Lars Furulands og Hans Hertels har hhv. 38 og 24 sider.

Når der er denne kvantitative forskel, må det signalere, at disse essays har en eller anden særlig betydning. I institutionel forstand kan det straks registreres, at der er tale om to **prestigeforfattere** - to professorer med centrale lærestole ved hæderkronede universiteter, nemlig Uppsala og København. Samtidig er de to bidrag placeret hhv. først og sidst i bogen. Dermed antydes en særlig kvalitativ status for de herrer professorers artikler. Det er vovet af redaktøren at gøre sådanne dispositioner, for det kan skabe forventninger, som artiklerne måske ikke kan indfri.

Hans Hertels essay er en historisk og aktuel beskrivelse af tendenser på især det internationale litterære marked. Pointen er, at det stabile marked med mange titler, der kunne sælges over en lang periode på flere år, er afløst af et turbulent marked, hvor få titler helst skal gå i meget, meget store oplag, og hvor alle de øvrige titler - og mange er der stadigvæk - har den funktion at afsøge markedet og dets forskellige muligheder. Den hastighed, hvormed

bogvaren omsættes, den mængde, hvori titlerne spredes på markedet, og den afhængighed, som forlæggerne er gerådet i i forhold til massemediernes opmærksomhed, betyder, at den litterære hukommelse bliver meget kort: erindrer mange den fremragende oversættelse af Ovids Forvandlinger, som blev foretaget af Otto Steen Due, og som under megen virak udkom i 1989.

Det er endvidere i forlængelse af disse tendenser Hertels opfattelse, at den litterære institution er under voldsom ændring, idet den mest tilgængelige og mest solgte del af finlitteraturen opsuges i den internationale bogindustri bestsellerisme, mens den mere eksklusive del af dannelseskulturen udskiller sig som en special- eller undergrundskultur. Der er med andre ord iflg. Hertel tale om en kulturel polarisering, som afgrænser et stadig større massekredsløb over for et stadig mindre og stadig mere opsplittet finlitterært kredsløb.

Årsagerne til disse forandringer må søges i de ny massemediers tilbud. Modtrækket mod disse mediers opspaltning og fragmentering af virkelighed og perception er for Hertel en tilbagevenden til **fortællingen**.

Hvorledes det at fortælle en historie reelt kan udgøre et modtræk til massemediernes **fortællinger** står lidt hen i det uvisse. Uvisheden hænger formentlig sammen med en uafklaret **moralsk** holdning til ændringerne på bogmarkedet, samtidig med at forfatteren til artiklen til syvende og sidst griber tilbage til en **klassisk** opfattelse af bogen som medium.

Lars Furulands artikel 'Litteratur och samhälle' er bogens mest omfattende essay, fordi det iflg. forordet er dens fundament.

Han indleder med at afgrænse den traditionelle litteraturvidenskab i forhold til litteratursociologien, der indledningsvis defineres meget bredt:

Litteratursociologien är således inte någon forskningsmetod utan helt enkelt en samlingsbeteckning för en speciell intresseinriktning, som i skilda sammanhang begagnar sig av olika teorier och metoder. (p. 14).

Litteratursociologi er **ikke** en metode men en særlig opfattelse af litteratur gående på dens relationer til den virkelighed, den nu engang eksisterer i. Dette er umiddelbart en meget bred og enkel definition af litteratursociologien, der tenderer at omfatte hvad som helst, der bevæger sig og ligner en bog. Dette viser nedenstående opremsning af Furulands eksemplificering af det litteratursociologiske felt:

Litteratursociologi omfatter fremstilling, spredning, modtagelse og brug af litteratur. Litteraturen indgår som en del af et **socialt system**.

Litteratursociologien beskæftiger sig med **samfundet i litteraturen og litteraturen i samfundet**, med **smagen** og dens ændringer, med **modkulturer**, **de institutionelle regler**, med **folkebibliotekerne** og med boghistorien.

Skønlitteratur er kilde for **social- og mentalitets-historie**, og litteratursociologien analyserer de sociale systemer i værkerne.

Litteratursociologien er **marxistisk** og forklarer litteraturen ved hjælp af **spejlingsteorier**, **dialektik** og **marxisme**.

Litteratursociologien benytter sig af **kvalitative hermeneutiske** metoder og af **kvantitative**. De første anvendes især på den gode litteratur og de sidste på især kulturindustriens produkter, (p. 24 f.). Og dog kan de indgå som metodisk par i alle analytiske sammenhænge.

Litteratursociologien beskæftiger sig med digtningens **politiske og sociale funktion** (p. 25-32), det vil sige den prøver at undersøge litteraturens påvirkningspotentialer fx. i forbindelse med politiske bevægelser. Den prøver at etablere nogle betingelser, der skal opfyldes for at digtningen kan få en forandrende position.

Litteratursociologien beskriver litteraturen som system: forfatter, forlag, marked/institutioner, anmeldelser og læsere.

Konkluderende hedder det hos Furuland:

De flesta litteraturforskare använder numera begreppet litteratursociologi som en vidsträkt samlingsbeteckning för vetenskapliga strävanden att belysa hela problemkomplexet och växelspelet litteratur-samhälle. (p. 41).

Videre hedder det, at litteratursociologien ofte befinder sig i et grænseområde mellem litteraturvidenskab og andre videnskaber fx. samfundsvidenskab.

Sammenholdes citaterne fra p. 14 og p. 41 med hinanden viser det sig hurtigt, at der ikke er sket nogen mere markant præcisering af litteratursociologiens genstandsområde: den er altomfattende. Det er muligvis sådan, det forholder sig. I så fald kunne det have været instruktivt, hvis Lars Furuland - der sammen med Sven Møller Kristensen må anses for at være nestoren for skandinavisk litteratursociologi - på en klarere måde havde fremstillet de forskellige litteratursociologiske discipliners indbyrdes forhold i et over/underordningssystem og på samme måde havde rede for nogle grundlæggende **kvalitative og kvantitative metodiske grundbegreber**.

Furulands artikel virker i sin **komposition og sine prioriteringer** lidt for **tilfældig og additiv**. Artiklen slutter med, hvad der kunne have været et stringent udgangspunkt, nemlig en grafisk fremstilling af det litterære system (p. 30-31). Denne model er nemlig udmærket til en **metodisk og teoretisk** orienteret gennemgang af litteratursociologiske problemstillinger. Til dette kommer en uskøn proportionering mellem de forskellige delemner. Fx. fylder gennemgangen af marxistisk litteratursociologi fire sider (p. 20-24), hvorimod en case om litteraturens muligheder for at være opinionsdanner fylder 5½ side. Resultatet af casen er nogle hypoteser om digtningens ændringspotentialer. Det er i sig selv interessant nok, men i **bogens og artiklens** sammenhæng forekommer det ikke særlig velovervejeth.

Det må også være rimeligt at pege på, at fremstillingen af den marxistiske eller marxistisk inspirerede litteratursociologi kun er den halve sandhed, bl.a. nævnes kritisk teori/Frankfurterskolen slet ikke, og den må dog siges at have haft en vis indflydelse på 60'ernes og 70'ernes skandinaviske litteratursociologi - det er faktisk den der har spillet den allerstørste rolle

overhovedet for en generation af moderne litteratur- og bevidsthedssociologer.

Endelig skal det atter bemærkes, at relevansen af litteratursociologien for **bibliotekssociologien** knap nok antydes af Furuland.

Furuland vil tilsyneladende skrive det hele, men ender med kun den halve historie, og det gør det noget tvivlsomt om essayet kan være det fundament, hvorpå resten af bogen bygger. En indforstået og skolet læser vil finde artiklen problematisk pga. dens sideordning af alle typer af litteratursociologi og dens ujævne begrebsfremstillinger. Og omvendt vil en nybagt BDI-studerende hele tiden stille spørgsmål, som ikke nødvendigvis bliver besvaret af artiklen selv - eller af andre artikler. Artiklen tager med andre ord noget for givet, som slet ikke er det.

Ved hver enkelt af bogens artikler kan der sættes plusser og minusser. Det er der intet mærkeligt i, og artiklerne af Claus Secher, Erland Munch-Petersen og Jon Smidt er i særlig grad interessante og tankevækkende.

Ses bogen imidlertid som helhed, fremstår den både som en mangfoldig bog og som en lidt flimrende bog. Det første er en god kvalitet, det andet betyder, at den savner nogle overgribende synspunkter, som hver enkelt af artiklerne kunne forholde sig til: hvorledes er fx. forholdet mellem **litteratursociologiske og bibliotekssociologiske problemstillinger**. Måske kunne en samlende artikel have afbødet mangelen på en rød tråd og på forbindelsen til biblioteksniveaue. Der er en masse henvisninger til bibliotekernes vigtighed, men i virkeligheden tager kun Jens Thorhauge og Claus Secher ordentlig fat om nogle væsentlige spørgsmål.

Fraværet af et centralt udsigtspunkt betyder, at der i en undervisningssammenhæng skal kompenseres en hel del mht. at få samlet nogle tråde sammen, bl.a. i forbindelse med at give et klarere rids af forskellige skoledannelser og deres metoder og teorier, problemniveauer, forholdet mellem litteratursociologi og biblioteksproblemer.

En **lærebog** i litteratursociologi må pædagogisk og teoretisk imødekomme legitime krav om **progression**

i fremstillingen, når det gælder emnets begrebslige/teoretiske univers og dets indre sammenhænge.

Dertil kommer nogle mere principielle spørgsmål, som bogen ikke rigtig tager stilling til, men som ikke desto mindre er vigtige for en moderne litteratursociologi: er det ikke sådan, at litteratursociologien i dag er opslugt af **mediesociologien og bevidsthedssociologien**. Og hvis det er rigtigt, hvad er så litteratursociologi på en biblioteksskole. Endvidere er det vel også sådan fat, at den dominerende trend i alt dette her er **receptionsæstetik og -teori**: vægten er flyttet fra teksten selv og dens sociale omgivelser over til **spillet mellem text og læser**.

Afsluttende kan det konstateres, at spørgsmålet om koblingen mellem mediesociologiens problemstillinger - herunder skønlitteraturen - og bibliotekerne, deres rolle, placering og praksisser, stadig står åbent for indgående diskussioner. Bevægelsen fra det mere almene til det specielle skal stadig gøres. Bogen her gør en lille del af den bevægelse - et stykke vej er der imidlertid nok endnu. endnu.